

Сотник Микола Битинський — людина "великого універсального знання"

Олександр Кучерук (Київ)

Микола Битинський залишив свій слід у низці допоміжних історичних наук, зокрема геральдиці, фалеристиці, вексилології, емблематиці, уніформології, він був автором двох нагород УНР — Хрест Симона Петлюри (остаточний варіант) та Воєнний хрест, написав низку досліджень із зазначених дисциплін, як графік створив чимало мистецьких творів, докладався до книжкових ілюстрацій, залишив по собі малярські роботи, ікони, працював на педагогічній ниві, писав вірші, спогади, не цурався журналістської праці. Всього і не перерахувати...

Посвідчення майора М. Битинського, 1950 р.

Посвідчення М. Битинського — члена Союзу колишніх українських вояків, 1950-і роки.

Народився Микола Битинський на Поділлі, як він сам любив говорити — „на Великій Україні”, в містечку Літині 24 листопада за старим стилем 1893 р. в родині Оверка Битинського. В родині було ще двоє дітей. Згодом родина переїхала до Кам'янця-Подільського, де губернський секретар О. Битинський працював у поштовому відомстві. У Кам'янці Микола пішов до школи, в одній із своїх автобіографій М. Битинський писав „по початковій науці вчився в 4-класовій міській школі (міське училище), потім закінчив 2-річні педагогічні курси, отримав звання народного вчителя і коротко вчителював у с. Карбівка Гайсинського повіту. По тому закінчив 4-класну Художньо-Промислову школу по класу малювання [1], в якій вчився з 1908 по 1912 р. Учнем він був досить непоганим (крім співів), найкращі успіхи мав у малюванні, кресленні та каліграфії. В Художньо-Промисловій школі його викладачем був, зокрема, В. Розвадовський (1875—1943), котрий вчився у А. Куїнджі, у Петербурзькій Академії мистецтв, а 1905 р. заснував у Кам'янці художню школу у якій працював до 1912 р. Довший час українські теми були головними у творчості В. Розвадовського, найважливіші твори виконані ним на поч. ХХ ст. Потім обставини змусили його переїхати до Ташкенту, де і прожив решту життя [2].

З початком Першої світової війни М. Битинського мобілізували до російської армії. Родина без батька, який на той час вже помер, переїхала до родичів на Чернігівщину, подаль від воєнної завірюхи. Юнака направили служити рядовим 27 запасного піхотного полку [3], 1 січня 1915 р. переводять до 9-го Фінляндського полку звідки 22 грудня того ж року посилають до 2-ї Оренбурзької

школи прапорщиків, по закінченню якої, він вже прапорщиком служить у 17 інженерній роті 66 Бутирського полку під Двінськом, де у серпні 1917 р. призначається начальником саперної команди. Військову службу у російській армії закінчив у листопаді 1917 р. За участь у бойових діях нагороджений орденом Св. Анни IV ст.*.

До березня 1919 р. М. Битинський жив у Кам'янці-Подільському, якийсь час навіть вчителював у с. Демшина неподалік від Кам'янця-Подільського і перебував на військовому обліку у Гайсинського повітового „військового начальника”. І лише у березні 1919 р. мобілізований до Армії УНР і призначений поручником 1 сотні інженерного куреня 2-го інженерного корпусу у Вінниці, але одразу направлений на місячні військово-вчительські курси, що готувала інструкторів культурної і національної освіти. Влітку повертається до військової служби на посаду командира сотні 1-го рекрутового полку. У боях під Проскуровом у листопаді 1919 р. потрапив у полон до денікінців звідки незабаром втік, але був інтернований поляками і направлений у табір в Ланцуті.

Починаючи з березня 1920 р. він служив у 6 стрілецькій дивізії (командир генерал М. Безручко) як командир саперної сотні. У жовтні 1920 р. підвищений до звання поручника зі старшинством з 10 травня 1917 р., тобто з часу завершення служби у російській армії. Пізніше, з його слів, „в складі своєї дивізії брав участь в боях при поході на Київ і при відступі з нього. При тому брав участь і в історичній обороні Замостя побудовою з технічним куренем сильних польових укріплень навколо міста, що дало можливість дивізії витримати трьохдобову тяжку облогу і масові штурми більшовицької кінноти Буденного” [4].

* Найнижчий, перший орден в системі російської системи нагород, але який відкривав дорогу до наступних орденів, що за сприятливих обставин приводило до особистого дворянства, а то і спадкового та доступу до отримання вищої військової освіти, що у свою чергу давало можливість, рідше теоретичну, до отримання вищих військових звань.

Не вважаючи поразку у Визвольних Змаганнях остаточною, значна частина особового складу Армії УНР перебуваючи у польських таборах підтримує можливу у таборових умовах бойову готовність, зберігає військову структуру, проводить навчання тощо. М. Битинський разом з іншими перебував (з кінця 1920 р.) в таборах інтернованих вояків Армії УНР, спочатку у Олександрові-Куявському, а по тому у Шипьорно поблизу Каліша. Тут він служив начальником культурно-освітнього відділу штабу дивізії (начальник – генерал В. Змієнко) і табору, де 1921 р. його підвищено до рангу сотника зі старшинством з 10 листопада 1918 р. Про таборове життя українських вояків М. Битинський писав так: “Шабля і рушниця замінені були на книжку й інші знаряддя культури, і з цією новою зброєю в новій фазі боротьби за Батьківщину український вояк на цій відповідальній стійці виконав так само чесно свій обов’язок, як перед тим виконував його у полі” [5].

Хоча перші проби пера М. Битинського, за його словами, датуються 1912 роком у час перебування в художній школі у Кам’янці-Подільському, але саме у таборах він активно співпрацює з українською таборовою пресою. Спочатку разом з частинами 6 стрілецької дивізії він перебуває у таборі у місті Олександрові. Зокрема, призначений у серпні 1920 р. редактором газети „Нове життя”, що виходила у таборі. Перше число “Нового життя” вийшло 15 грудня 1920 р., друкувалося на “шапірографі” накладом близько 40 примірників, а вже з 39 числа часопис друкувався високим друком у таборовій друкарні 6 стрілецької дивізії, наклад збільшено до 250 примірників. У квітні 1922 р., замість кількох дрібних таборових видань створено спільне - “Український Сурмач”, та й це видання проіснувало недовго, з ліквідацією таборів перестало виходити.

У таборі М. Битинський для потреб курсів українознавства, на яких він викладав, підготував і видрукував збірку текстів для слухачів „Наша Батьківщина – Україна” (1923 р.). Крім викладання на курсах українознавства, М. Битинський працював вчителем креслення і малювання в старших класах української реальної школи в Шипьорно і у тому ж таборі вчив малюванню та читав лекції з історії українського мистецтва в малярській студії. Таборові професійні курси, студії, гуртки, школи тощо надавали можливість інтернованим отримати фахову підготовку, яка стала б їм у пригоді після виходу з таборів та повернення до цивільного життя. Пише він під псевдонімом Микола Оверкович (псевдонім утворено від імені його батька Оверка) також і вірші,

М. Битинський.

Знак Воєнного хреста (серійний), 1957 р.

частину з яких опубліковано у табірній періодиці, а у 1923 р. його поезія вийшла у табірному видавництві окремою збіркою “В гromі і бурі”, на жаль, наклад її був досить малим і нам не вдалося розшукати цю збірку.

Приятельські стосунки зав’язалися у нього з о. Петром Білоном, котрий 1921 р. разом з однодумцями заснував у таборі в Олександрові (з 2-го числа часопис виходив у таборі Шипьорно) “неперіодичний журнал Братства Св. Покрови 4 і 6 стр. дивізій” під назвою “Релігійно-науковий вістник”. Всього вийшло 15 чисел і, як багато табірних видань, “Вістник” припинив своє існування після ліквідації таборів інтернованих військовиків Армії УНР на території Польщі. У цьому часопису надруковано кілька поезій М. Оверковича релігійної тематики. Наведемо лише один уривок з поеми “У Великі Дні”:

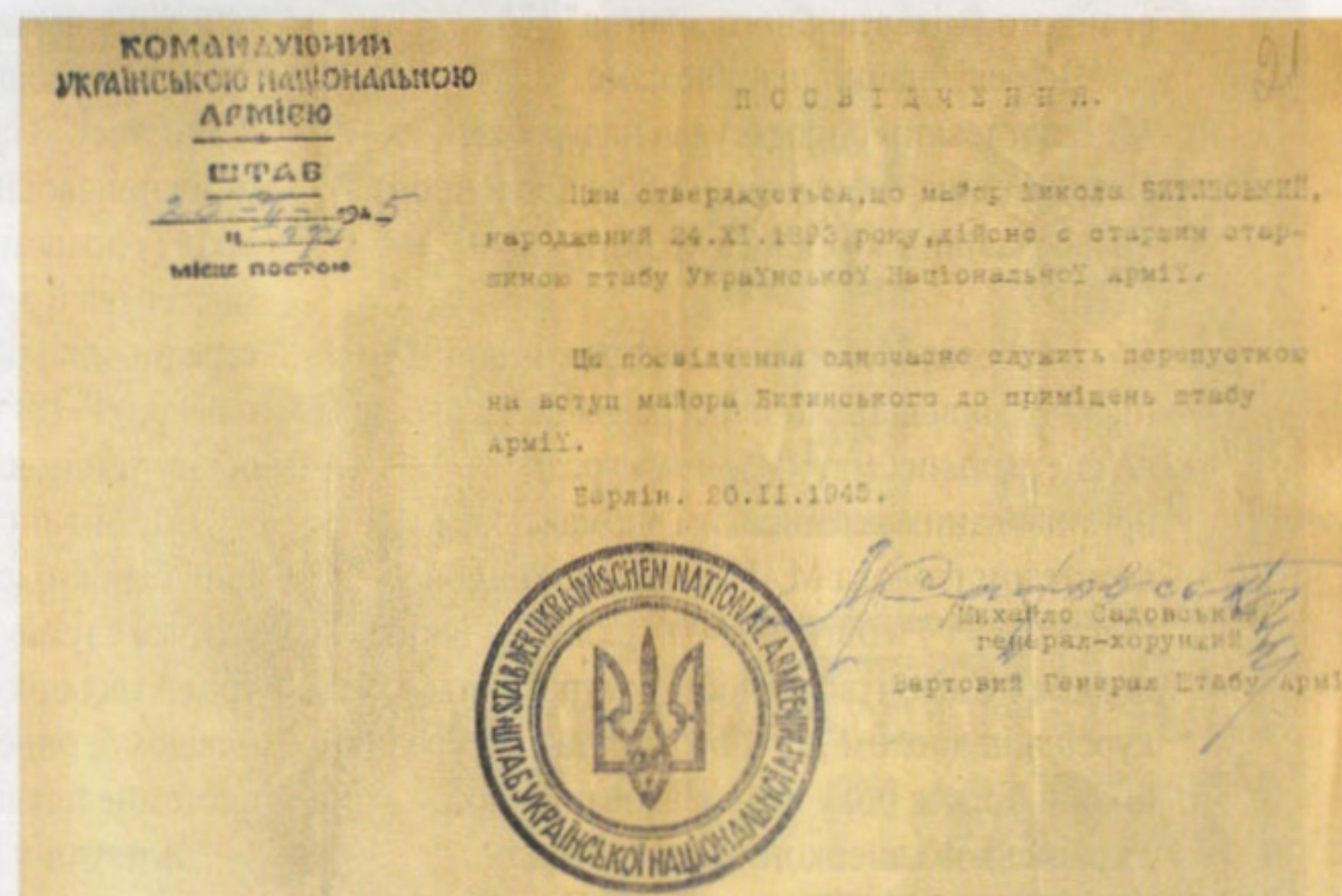

М. Битинський.

Знак Хреста Симона Петлюри (серійний), 1936 р.

Слова письма святого нагадали
В цей день сумний, невтішний і мені,
Що так колись Іуди продавали
І мій народ, конаючи в борні.

Що ще й тепер словами правди й миру
Нові іуди з медом на устах
Ведуть народ мій бідний під сокиру,
В ярмо заковують на розпач і на жах...[6]

Посвідчення майора М. Битинського старшого штабового старшини УНА, 1945 р.

М. Битинський. «Пам'яті героїв Крут», 1930-і роки.

Згодом Петро Білон писав у своїх спогадах про М. Битинського „обставини і різнородна обдарованість казали сотникові Української Армії братися за все: за редагування, за поезію, за малярство, за графіку, за проектування хрестів, медалів, надгробних пам'ятників, ілюстрацій, гербів, портретів, за статті, починаючи від популярних на різні теми і кінчаючи вузькоспеціальними з головної фахової ділянки – геральдики. Все це вимагало великого універсального знання” [7].

До речі значно пізніше саме М. Битинський спроектував надгробок Петра Білона на кладовищі біля церковного православного комплексу у Баун-Бруці (США).

У таборах М. Битинський прожив до 1923 р., після їх ліквідації він перебрався до Праги, де на спеціальних матуральних курсах організованих українським громадським комітетом (голова М. Шаповал) пройшов підготовку і у жовтні 1924 р., склавши іспити, отримав Свідоцтво зрілості матуральних курсів під числом 22, тобто атестат за середню школу. Того ж року був зарахований до Українського високого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова у Празі на підвідділ історії й суспільних наук історико-літературного відділу. На час вступу М. Битинського директором інституту був

професор Л. Білецький, серед викладачів зустрічаємо історика мистецтва і митця В. Січинського, котрий очолював кафедру графічного мистецтва.

За час існування інституту історико-літературний відділ з дипломом вчителя закінчило 84 особи. Навчання тривало чотири роки і поділялося на 8 семестрів. На останньому курсі М. Битинський з добрими оцінками склав іспити з низки дисциплін та написав дві наукові праці – “Українська еміграція після Полтавського бою” та “Схід і Захід в мальовилах Богородчанського іконостасу” На цій підставі 19 червня 1929 р. йому присвоїли звання “педагога середніх шкіл із правом викладати історію, історію мистецтва й археологію в усіх класах шкіл середньошкільного типу з українською мовою навчання” [8] та видали диплом про вищу освіту установами зразка.

М. Битинського цікавила геральдика та інші суміжні історичні дисципліни, з яких він у Празі слухав лекції приватним чином, брав уроки малюнку. У кого саме, у якому обсязі – невідомо, одне зрозуміло, що то не було системне навчання.

Живучи у Празі М. Битинський продовжує підтримувати тісні зв'язки з колишніми українськими військовиками, бере участь у громадському житті української еміграції.

Найважливішою справою М. Битинського у празькому періоді його життя стало виготовлення остаточного проекту відзнаки Хрест Симона Петлюри. Думка заснувати нагороду на честь Голови Директорії і Головного Отамана військ УНР С. Петлюри виникла одразу після його смерті у 1926 р. Спочатку Товариство імені С. Петлюри запропонувало заснувати новий вид відзнаки – перстень С. Петлюри для нагородження усіх хто воював чи працював у державних структурах УНР під керівництвом С. Петлюри.

Нагорода Української Народної Республіки “Хрест Симона Петлюри” була установа 22 травня 1933 року Головною Командою Військ і Флоту УНР та затверджена Президентом УНР в екзилі М. Лівичким.

У „Наказі Головної Команди Війська і Флоту Української Народної Республіки № 1” зокрема вказувалося: „Симон Петлюра Наказом Головної Команди від 10 жовтня 1920 року № 70, виданим в Кам'янці на Поділлі, встановив орден «Визволення» для відзначення старшини і козаків «за виявлені ними підчас упертої боротьби за волю і славу своєї Батьківщини вчинки хоробрости, мужности і розпорядливості».

Обставини дальшої боротьби та поневільне перебування в еміграції перешкодили свого часу нагородженню тим орденом наших лицарів відповідно до їхніх бойових заслуг, хоч ціле вояцтво, як в часі минулої боротьби, так і виявленою витривалістю на еміграції безперечно заслужилося перед Україною.

Тому, у виконання так виразно виявленої ще на рідній землі волі покійного Вождя про відзначення наших вояків, встановлюється з нагоди 15-ої річниці існування Армії Української Народної Республіки на вшанування світлої пам'яті її Творця і Вождя — Хрест Симона Петлюри.” [9].

В основу форми остаточного варіанту Хреста М. Битинський поклав проект знаку нездійсненого уенерівського ордена Визволення. Перші знаки Хреста Симона Петлюри було виготовлено у Варшаві, пізніше було зроблено ще два додаткові випуски.

Знак чинного Хреста Симона Петлюри має форму чотиріраменого хреста чорного кольору з видовженим нижнім ramenom. Всі рамена мають розширення від середини до кінців. На нижнє рамено накладено білий меч вістря вгору, над ним, на верхньому ramenі – білий тризуб. На звороті наносився номер знаку. З допомогою кільця хрест кріпився до стрічки синього кольору з чорною широкою смугою посередині та

вужькими чорними смугами по краях стрічки. З обох боків середньої чорної смуги є по дві вузькі смуги жовтого кольору. До одягу знак кріпився за допомогою шпильки, в пізніших випусках гвинтом. В комплект знаку входила також мініатюра (фрачний варіант) Хреста, яка повторювала форму знаку Хреста. Особа нагороджена Хрестом Симона Петлюри отримувала Знак ордена, мініатюру та Грамоту.

Інформації про встановлення Хреста Симона Петлюри було широко розповсюджено через пресу. Так часопис „Гуртуймося”, редакторами-видавцями якого були М. Битинський та В. Филонович (про часопис буде мова нижче) вмістив „Умови набуття „Хреста Симона Петлюри” [10], там писалося „Хто рефлектує на нагородження хрестом, має переслати заповнену анкету [...] рівночасно належить вислати половину вартості хреста і грамоти [...] Хрест емальований, посеребрений, виготовлений з білого металю (томбаку) з накладним тризубом і мечем. Ціна хреста з шовковою стрічкою та грамотою з пересилкою – 6.50 зл. Ціна самої грамоти артистично виконаної артистом П. Холодним – 1 зл. Ціна срібної мініатюри хреста з шовкою стрічкою з пересилкою 6 зл. Запосова стрічка широка – 1 зл., вузька – 0,50 зл.” [10].

1937 р. підготовлено проект „Закону про встановлення воєнного ордена імені Симона Петлюри, що його ухвалила Рада Міністрів” та Статуту нагороди, який опрацював полковник М. Стечишин, Статут визначав статус нагороди, регламентував порядок нагородження тощо [11]. З певних причин Закон і Статут Хреста Симона Петлюри 1937 р. не було затверджено, його функціонування і

далі регламентувалося „Наказом Головної Команди Війська і Флоти Української Народньої Республіки № 1 від ”22 травня 1932 року. До питання статусу нагороди повернулися лише після завершення Другої світової війни. Українська Національна Рада (УНРада) внесла до порядку денного 7 сесії у 1972 питання про статус Хреста Симона Петлюри. Запропонований проект перетворення хреста Симона Петлюри на триступеневий не знайшов підтримки, натомість УНРада ухвалила постанову надати хресту статусу ордена.

Ще 1929 р. М. Битинський разом з полковником В. Филоновичем заснували, часопис „Гуртуймося” з підзаголовком „неперіодичний журнал військово-громадської думки”, спочатку на правах рукопису, по тому – високим друком.

Характерною була, створена М. Битинським, обкладинка – вгорі дугою назва часопису а по центру композиція в центрі якої декоративний аркуш, над аркушем військовий шолом, а навколо прапори, шабля, гілки. Згодом М. Битинський переробив обкладинку, замість аркуша увів знак Залізного хреста та зробив загальну композицію компактнішою.

М. Битинський друкував у „Гуртуймося” свої нариси і статті під власним прізвищем, а поетичні під псевдонімом Микола Оверкович. Цікавою є його стаття у числі 9 (травень) 1932 р. „Військові відзнаки Української Національної Армії”, в якій він розглядає історію „українізації” військових одностроїв російської армії та створення одностроїв Армії УНР, Січових Стрільців, Української Галицької Армії, а також коротко торкається військових відзнак – Залізного Хреста

нереалізованого Хреста Визволення та Хреста УГА. Стаття має кілька схем, що полегшують сприйняття матеріалу. Це була фактично перша узагальнююча праця на цю тему.

У 10 числі (січень) 1933 р. він помістив нарис „До 15 річниці бою під Крутами” та поему „Крути”. Спеціальне числі, 8 (січень-червень) 1936 р., що присвячене пам’яті Голови Директорії УНР, Головного Отамана Армії УНР С. Петлюри, має статтю М. Битинського, що починається так: „Симон Петлюра... Велике ім’я великого борця за Волю; ім’я, що голосно пролунало по всіх розляглих просторах, по усіх найдальших закутах України; [...] ім’я, що стало синонімом нашого часу визвольного змагання...”.

У Празі діяв Союз українських журналістів і письменників на чужині (1932 р. нараховував понад 40 членів) головою якого довгий час був С. Сірополко, до президії входив зокрема В. Филонович. Членом Союзу М. Битинський став 1932 р., а незабаром його обрали членом ревізійної комісії.

Майже десять років М. Битинський живе з творчих заробітків, переважно заробляючи з графічних та оформительських робіт, значна частина яких пов’язана з емігрантським середовищем. У той час він створює низку своїх перших геральдичних творів, зокрема він виграв кілька конкурсів на емблеми установ чи організацій.

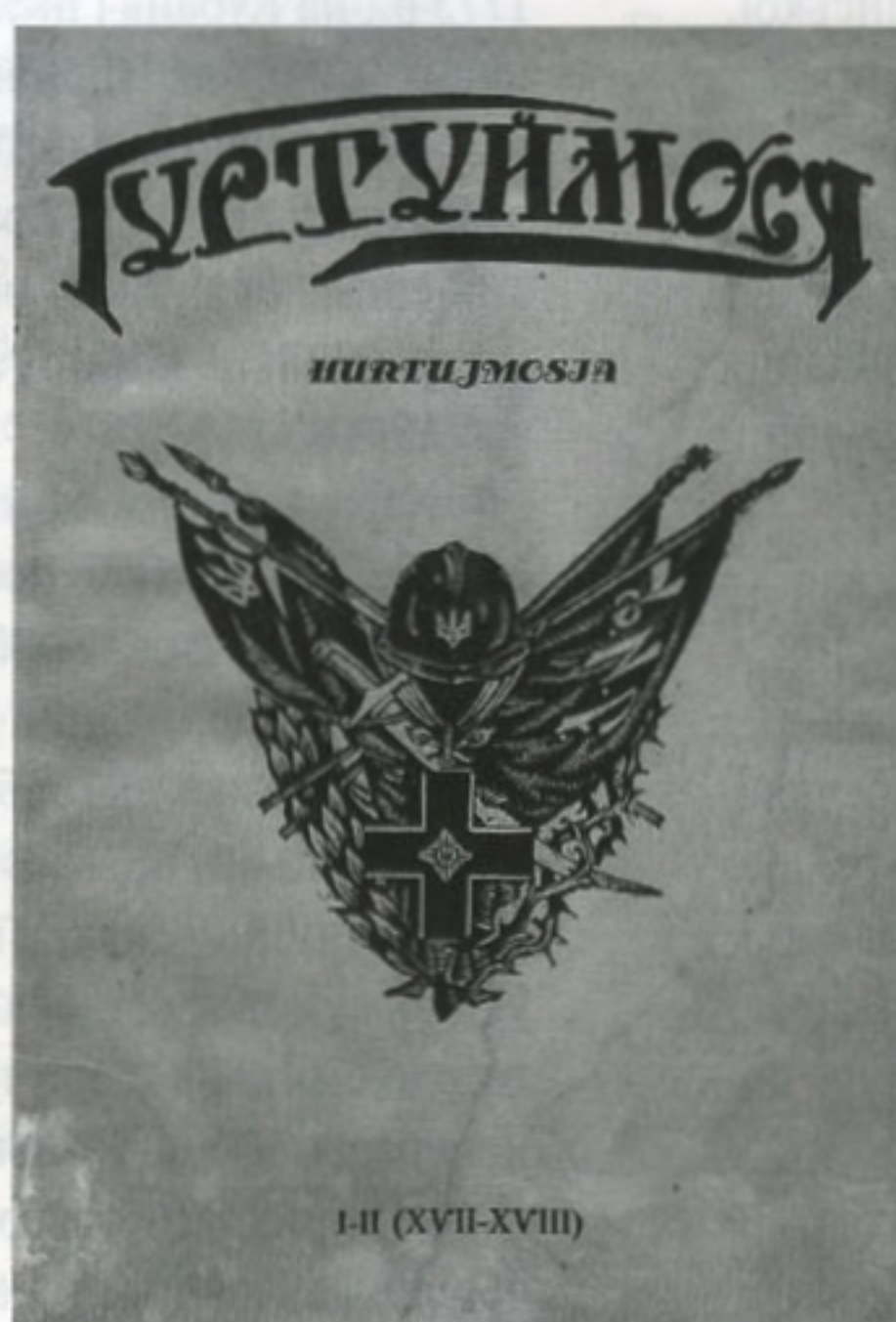
У цей час він виконав кілька геральдичних проектів: емблему гідротехнічного відділу Української академії у Подєбрадах, значок Громади українських і білоруських студентів-лісівників Празького політехнічного інституту, знак Українського педагогічного інституту ім. М. Драгоманова та

М. Битинський.
Обкладинка часопису «Гуртуймося»
(друкарський відбиток), 1929 р.

М. Битинський.
Обкладинка часопису «Гуртуймося»
(друкарський відбиток), 1933 р.

М. Битинський.
Обкладинка часопису «Гуртуймося»
(друкарський відбиток), 1934 р.

М. Битинський. Обкладинка
його книги «Мазепинці по Полтаві»
(друкарський відбиток), 1938 р.

М. Битинський. Герб роду Кульчицьких.
Папір. Мішана техніка, 1940 р.

емблему Українського вільного козацтва у Празі. Ним же зроблено проект за яким виготовлено печатку Студентської громади при Українському Педагогічному інституті ім. Драгоманова.

Добрі стосунки склалися у М. Битинського з емігрантськими колами кубанських козаків у Празі, з якими в української еміграції були дуже близькі стосунки. На той час боротьба в кубанському козацькому середовищі між проукраїнською частиною і проросійською групою закінчилася “перемогою” проукраїнської. Очолювали Громаду кубанців перший час П. Макаренко, а потім Ф. Щербина. М. Битинський створив “Герб Вільного козацтва” (1934 р.), який використовувався на офіційних документах, печатці та виданнях Громади Кубанців у Празі. Нам доступний друкарський відбиток цього герба. Композиція емблеми досить вдала, але назвати її гербом можна досить умовно, у центрі булава, поруч з якою симетрично літери В і К, під цим блоком перехрещені шабля і перо (перо непропорційно велике у порівнянні з шаблею) під ними каламар, нижню половину заднього плану складають корінці книг, а на горі за кулею булави сонце з проміннями, ну і все це обрамлено вибагливою, орнаментованою смугою.

Кубанці у Празі заснували двомовні часописи “Вільне козацтво – Вольное казачество” редактором якого був кубанець І. Білий (у російському написанні він писався

“И. А. Билый” та часопис кубанської молоді „Чорноморець”, обкладинки до якого виконав також М. Битинський, ним же виконано художнє оформлення річника “Календарь-альманах” Вольного казачества – Вільного козацтва” на рік 1930 год”. На обкладинці між промінням сонця вписано літери слова “календар”, а над ними – емблеми семи козацьких військ. Ним виконано заставки до помісячного календаря, у верхній частині кожної з дванадцяти сторінок вміщено графічні композиції у яких “переплелися” знаки зодіаку, українські та античні мотиви.

У цьому самому альманасі М. Битинський опублікував досить значну розвідку російською мовою “Казачьи гербы”. Це одна з його ґрунтовних геральдичних праць. Автор, розуміючи, що читачем буде публіка, яка мало знайома з геральдикою, подає на початку основні відомості з геральдики, основні геральдичні закони і правила, далі розповідає про виникнення окремих поземельних козацьких гербів.

М. Битинський підкреслює, що первинним козацьким формуванням були українські запорожці, які фактично сформували основи військової тактики, структуру війська, а також форму господарського життя козаків. Пишучи про герб Кубанських козаків він наголошує, що “печатка чорноморського Війська чи вірніше, печатка коша Війська вірних козаків Чорноморських, як вона офіційно називалася, походить по суті, безумовно від печатки військової запорозької. Запорожці здавна мали у себе військову печатку і раніше решти Козацтв володіли власним гербом [...] По переході запорожців, після ліквідації Січі у 1775 р., на Кубань і після утвердження їх на нових землях як Чорноморських козаків, виникає у цього козацтва печатка, зображення на якій, правда, у трохи зміненому виді, повторює традиційне зображення печатки і герба колишніх запорожців” [12].

Характерно, хоча мова у цій розвідці М. Битинського йде про козацьку геральдику, він не втримується і робить відступ, щоб згадати про державний герб України – тризуб: “при затвердженні герба звертаються до своїх старих регалій, що мають за собою юридичну або традиційну силу; в оживленні тих регалій у нових умовах і створюється щось нове, яке твердо стоїть на старому. Це – традиція неперервності історичного процесу. [...] Наш час дає приклади повернення до своїх старих регалій і священних знаків серед народів, що досягли після російської революції своєї державної незалежності. Так поступила Україна, вибравши своїм державним гербом,

після ліквідації герба царського, знак київського князя Володимира Святого – тризуб [12].

У час співпраці з Українським військово-історичним товариством прізвище М. Битинського з’являється у вихідних даних збірників “За державність”. Так у 5 числі (1935 р.) стаття С. Шрамченка “Закон про державну українську флоту та його виконавці” проілюстрована кольоровими зображеннями двох військово-морських прапорів. У ч. 6 (1936 р.), вказано, що він готував “світлини до друку”, тобто виконував технічне ретушування. Але захопившись, він інколи намагаючись поліпшити світлини, ледве не повністю перемальовував їх, так, що виходив майже малюнок. В 7 числі він світлин вже не “готував” до друку, тут він містить три мальовані таблиці одностроїв Гайдамацького коша Слобідської України: козака Чорного куреня, козака Червоного куреня та старшини Червоного куреня. Кожна таблиця крім зображення вояка зі зброєю має схеми розміщення нарукавних знаків, загальні написи у нижній частині кожної таблиці емблеми військових підрозділів.

У Празі М. Битинський підготував вексилологічні проекти, частину з яких було

М. Битинський. Грамота відзнаки Воєнний хрест (друкарський відбиток), 1957 р.

втілено, це прапор товариства „Сокіл” у Празі, прапор Союзу Українського Сокілства за кордоном, Товариства „Січ” у Братиславі, Української громади в Софії, прапор Дружини лицарів Хреста Симона Петлюри. За його проектом виготовлено надгробок президента Білоруської Народної Республіки Кречевського (Прага), полковника донських козаків Фролова (м. Літомишль) тощо.

Одночасно М. Битинський багато працює над геральдичними таблицями. До кінця 1930-х років він підготував цілу низку таблиць, окремі з яких були видрукувані як поштівки: „Державні Відзнаки України” (герби – великий, середній і малий, прапори, корогви, значки, печатки – велика, середня і мала; Прага, 1939 р.), „Соборний Герб України” (Відень, 1940), „Герби українських земель” (Відень, 1940). За свідченням автора окремі оригінали, перейшли до приватних колекцій, так „Альбом Гербів Українських Земель” з 32 кольоровими гербами (1939 р.) зберігалися у професора С. Смаль-Стоцького, „Альбом гербів українських гетьманів” з портретами у священника А. Кістя, герби „Вільного козацтва” (1937 р.) у інженера Єременка, Альбоми гербів міст Галичини стали власністю О. Ярошевського, Таблиці з

гербами українських земель (1958 р.) перейшли у власність Українського Народного Дому у Торонто [13].

Більшість цих геральдичних робіт М. Битинського можна вважати вдалими, вони викликали згодом низку реплік та простих повторень без згоди і зазначення автора. М. Битинський навіть надрукував лист-протест у часописі „Рід та знамено” (1947 р., ч. 1), у якому вказує, що „в одній книгарні побачив в масовому продажі першу таблицю мого альбому під назвою „Державний Герб Великий [...] мій авторський підпис під рисунком цілковито усунено [...] Тому новоявлена в продажі таблиця з великим державним знаменом є звичайний огидний плагіат, злочин та підле використання авторського права [14]”.

У цей час він працює над таблицями одностроїв українських військових формувань доби Визвольних змагань. Для уточнення деталей він листується з багатьма військовими і ті радо йому допомагають. Таким чином у кінці 1930-х років М. Битинський створив понад два десятки таких таблиць, де поруч із загальним виглядом подавалися нашивки, шеврони, знаки розрізнення тощо.

Співпрацюючи з празьким видавництвом „Сіяч” при Педагогічному університеті ім. Драгоманова, митець оформив низку їхніх видань. У ці роки він оформив кілька книг – збірку поезій автора гімну ОУН О. Бабія „Гуцульський курінь” (1927 р.), виданої Групою Української Національної Молоді* у Празі, працю генерала М. Омеляновича-Павленка „Зимовий похід”. У авторському графічному оформленні видано Українським воєнним товариством у Варшаві працю М. Битинського „Мазепинці по Полтаві” (1938 р.), як шосту книжку серії бібліотека Українського воєнно-історичного товариства. В основу графічної композиції обкладинки М. Битинський поклав герб І. Мазепи за ним – військова арматура. За змістом це є добра, але лише компіляція з М. Грушевського, М. Костомарова і тоді ще молодого І. Борщака.

У часи відродження Карпатської України стрімке піднесення національної свідомості українців Закарпаття швидко перетворили їх з „русинів” на свідомих українців. 1938 р. нарешті після майже двох десятиліть обіцянок з Праги, українське Закарпаття, чи офіційно Підкарпатська Русь, отримало статус автономного краю. Настав час змін – утворено уряд автономії, політичні партії стали готуватися до майбутніх виборів до крайового парламенту – сойму. У цей час до Закарпаття прибуло чимало українців з Чехословаччини, Галичини та інших країн, це і політичні діячі, військові, митці тощо. Тут

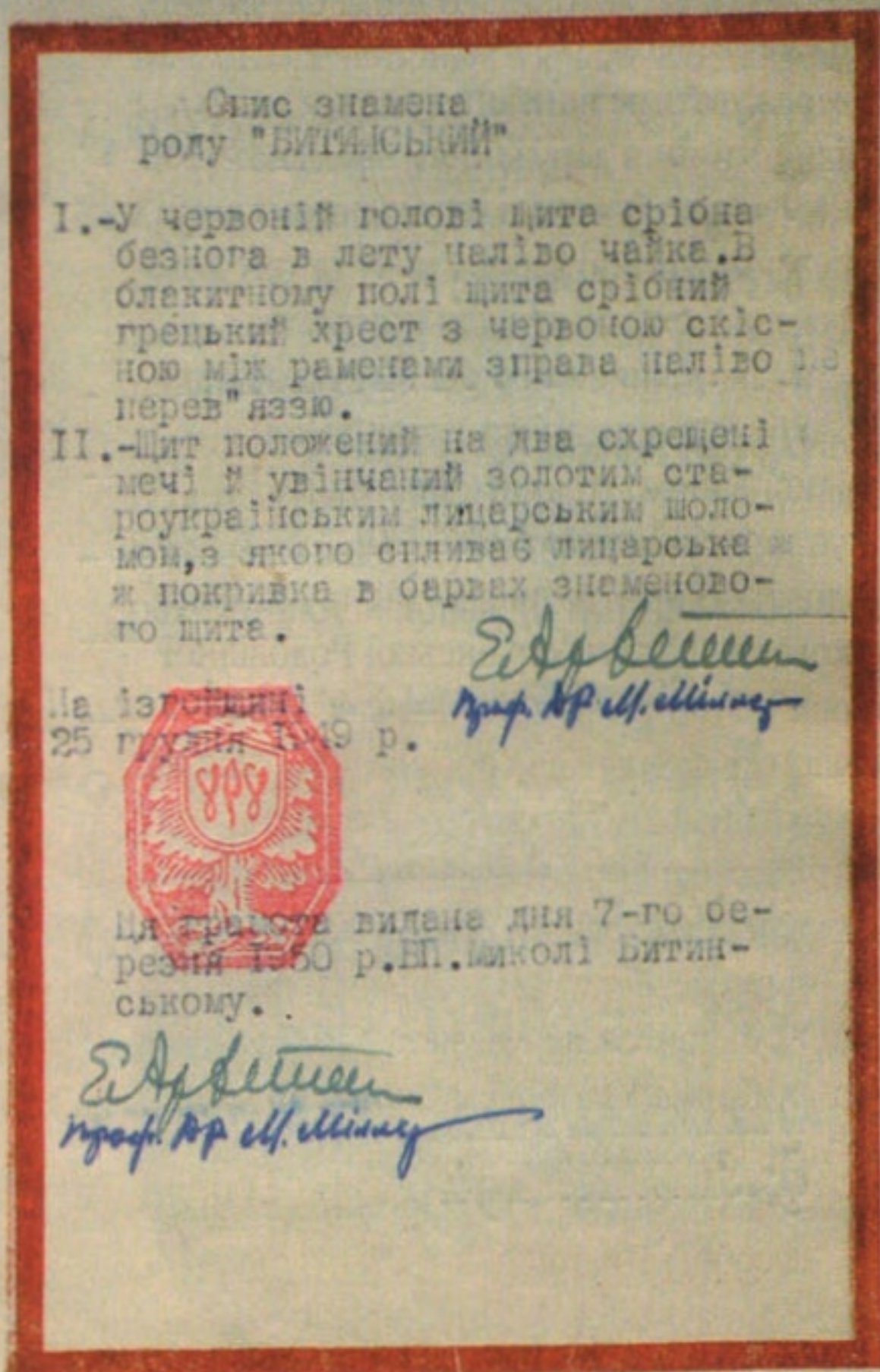
М. Битинський. Ікона Божої Матері з Немовлям. Полотно, олія, 1940-і роки.

треба зазначити, що саме у цей час, довше чи коротко, на Закарпатті перебували такі художники як М. Михайлович, М. Бутович, Р. Лісовський та інші.

М. Битинський весною 1939 р. перебирається до Закарпаття, бо закарпатське українське шкільництво відчуває брак вчителів, які б могли викладати літературною загальноукраїнською мовою. Тут він знаходить працю вчителя української мови і літератури у 1-6 класах Української Державної Гімназії в м. Білки. У спрямуванні міністерства культу, шкіл і народної освіти від 2 березня 1939 р. мовиться: „На Ваше прохання іменую Вас довірним професором при Українській Державній Реальній Гімназії в Білках” Група Української Національної Молоді увійшла до створеної у 1929 р. Організації Українських Націоналістів [15].

М. Битинський не обмежувався педагогічною діяльністю, у цей час саме остаточно формувалася структура самооборонної парамілітарної організації „Карпатська Січ”, і „членом Карпатської Січі – відділ в с. Білках поблизу Іршави – і брав участь у боротьбі карпатських січовиків проти мадяр у березні 1939 р. [16].

У середині березня 1939 р., після окупації Угорщиною Карпатської України, він повертається до Праги, де влаштовується експедитором і книговодом у Музеї

М. Битинський. Зворот Грамоти Української родовідної установи (друкарський відбиток), 1949 р.

* Група Української Національної Молоді увійшла до створеної у 1929 р. Організації Українських Націоналістів.

Лист адмірала М. Савченка-Більського до М. Битинського з поясненнями про емблеми одностроїв військово-морських сил Армії УНР, 1930-і роки.

Визвольної Боротьби України і працює там до 1942 р. Ще у жовтні 1941 р. його запрошували до Києва, йому пропонували взятися за розробку однострою для української поліції, але з огляду на те, що українська поліція у Києві проіснувала лише до грудня того року і була замінена на німецьку допоміжну поліцію, потреба в одностроях відпала і М. Битинський не встиг приїхати до Києва.

У 1942 р. М. Битинський був направлений німцями звичайним робітником на завод Рейнметал-Борсіг у Берліні, де він фізично пропрацював до завершення військових дій у Німеччині, тобто до весни 1945 р. У цей час німці після довгого часу ігнорування українського питання, змушені були все ж таки почати переговори з представниками організованого українства, що утворило Український Національний Комітет (УНК) на чолі з генералом П. Шандруком. Головною засадою, з якою ніяк не хотіли згодитися німці, була вимога української сторони офіційно визнати право українців на власну державу. Лише після узгодження цього питання розпочато формування Української Національної Армії, яка б мала виступити проти Червоної армії. Генерал П. Шандрук отримав можливість розпочати формування Української Національної Армії (УНА), основу якої поклала 1 українська дивізія (1 УД УНА), що була сформована на основі колишньої 14 дивізії військ СС "Галичина".

Одночасно розпочато формування 2 дивізії, і за сучасною термінологією десантних підрозділів. М. Битинський, як колишній військовик Армії УНР і учасник збройної боротьби на Закарпатті був залучений до військової служби в штабі командуючого Українською Національною Армією, отримавши чергове військове звання майора. Про це свідчить його службове посвідчення у якому сказано: "Цим стверджується, що майор Микола Битинський, народжений 24.XII.1893 року, дійсно є старшим старшиною штабу Української Національної Армії. Це посвідчення одночасно служить перепусткою на вступ майора Битинського до приміщень штабу Армії" [17], і підпис генерала М. Садовського та печатка. Автор печатки майор М. Битинський.

УНА довго не проіснувала, вона фактично до кінця війни перебувала у стадії формування. Більшість існуючих військових підрозділів УНА опинилися в американській та британській зоні окупації Німеччини. М. Битинський за його словами "втік з Берліну до Вейсендорфу (Тюрінгія), а звідти до Баварії [у] Бад-Кісінген. Звідти інтернований до таб[ору] Ашафенбург" [18].

Для громадян інших країн та національностей, які до того перебували у німецьких концтаборах та таборах для військовополонених, працювали у промисловості та сільському господарстві, союзники та міжнародні організації створили мережу таборів переміщених осіб (так звані табори Ді-Пі), які забезпечувалися усім необхідним. Ці переміщені особи мали б повернутися до тих країн з яких вони потрапили до Німеччини. Основне завдання адміністрації таборів полягало у тому, щоб тимчасово зайняти чимось тисячі і тисячі осіб, для того організувалися різноманітні курси, гуртки тощо, з метою підготувати людей до вільного життя. Виходили таборові газети, журнали, поступово налагоджувалося видання книг тощо.

М. Битинський довгий час перебував у таборах Ді-Пі. Тут він переважно займався викладацькою працею, так у Ашафенбурзі він читав в Українській гімназії історію України, навчав малювання, каліграфії. Діяльність М. Битинського у Ашафенбурзі не обмежувалася викладанням згаданих дисциплін у гімназії, він також викладав малювання і креслення в Українській господарській школі у тому самому таборі, читав лекції з теорії та історії українського мистецтва в табірній малярській школі, а на курсах українознавства читав лекції з історії українського війська, а також, що нас найбільше цікавить, він протягом 1945 і 1946 рр. читав на цих курсах лекції з геральдики [19].

Займався він і практичними справами, зокрема він виконав проект надгробку з геральдичною композицією, в основі якої державний герб тризуб, на могилі українських робітників-остарбайтерів в Ашафенбурзі, що загинули внаслідок бомбардування союзницькою авіацією в кінці Другої світової війни.

У цей час М. Битинський проявляє активність у різних сферах, так він входить до Спілки українських журналістів, Спілки українських науковців і навіть обирається членом Німецького малярського товариства у Байройті.

Мабуть найважливішим у повоєнний період у Німеччині до часу від'їзду до Канади, можна уважати участь М. Битинського у діяльності Української Родовідної Установи (УРУ) та виданні часопису "Рід та Знамено". УРУ розглядалася як установа, що реєструє шляхетні роди, надає та затверджує герби тощо. Одночасно почато створення Інституту родо- та знаменознавства, який очолив М. Міллер*.

Старі шляхетські роди повинні підтвердити своє шляхетство і, лише після підтвердження від УРУ, такі роди матимуть право використовувати свої історичні герби.

Коли роду буде надано герб та внесено його до УРК, то йому видадуть "одне барвне знамено великого розміру; 20 малих відрисів знамена у графічному означенні; малу грамоту, що стверджуватиме вписання роду в Родовідну Книгу, з дорученням знамена" [20].

УРК "запроваджена з метою ввести в систему хронологічні записи роду та усіх його розгалужень, і схоронити для потомства документальні записи про рід. Всі українські роди [...] будуть вписані до Української Родовідної Книги. Ці книги провадить і dokonує записів Управа УРУ" [20].

У додатках до 1-го числа "Рід та Знамено" надруковано "Статут Української Родовідної Установи". Згідно "Загальних засад" УРУ визначається самоврядна організація і "діє на цілому українському просторі та серед еміграції", а місцем перебування УРУ "є кожночасне місце осідку Українського Державного осередку" [21]. Далі йдуть розділи "Основні засади та мета УРУ", Членство, Керма УРУ, Снем Ознаменованих родів, Почесна зверхність, Рада УРУ, Гонорова Рада, Управа УРУ, Органи УРУ на місцях, Засоби УРУ, тощо.

УРУ задумувалася М. Битинським як своєрідна структура, що, крім формальної реєстрації родів, мала б виконувати функцію по згуртуванні української нації на основі спільного походження, родової спорідненості тощо. Чи під силу то було зробити на еміграції? Питання значною мірою

* Міллер Михайло (1883–19??) – український історик. Вчився у Московському, Харківському університетах, 1911 р. закінчив навчання з дипломом кандидата юридичних наук, з 1925 р. на педагогічній праці, зокрема викладав у Катеринославі, одночасно завідував археологічним відділом Історио-археологічного музею (1931–1933), у Таганрозі, Ростові-на-Дону. Після Другої світової війни на еміграції у Німеччині.

риторичне, але те, що такі як М. Битинський задумувалися над згуртуванням українців і намагалися щось робити у тому напрямку, уже є великою справою. Треба врахувати, що те все відбувалося у таборах для переміщених осіб в Німеччині, яка ледве-ледве почала відбудовувати зруйноване війною життя і господарство. З доступних нам джерел можна назвати однодумців М. Битинського, це у першу чергу згадуваний М. Міллер, В. Сенютович-Бережний, В. Козловський, Б. Ясенчик, Б. Лончина, М. Андрусак, О. Оглоблін. Тільки ентузіазму і бажання за тих важких часів і несприятливих обставин було замало для втілення такого проекту.

11–12 жовтня 1947 р. в таборі Майнц-Кастеллі відбувся I з'їзд УРУ. Про це подано ширшу інформацію у 4 числі часопису "Рід та Знамено" за 1947 р. Всього згідно з інформацією, на з'їзді разом з гостями було присутніми близько 70 осіб. До з'їзду було влаштовано невелику виставку оригінальних творів та фотокопій, книг, виставлено 4 числа "Рід та Знамено" тощо.

УРУ вдалося провести від імені Інституту родо- та знаменознавства ще одну наукову конференцію у травні 1948 р., але цього разу вже у Мюнхені. Після цього діяльність УРУ пішла на спад, бо паралельно активізували свою діяльність відновлене Наукове товариство імені Шевченка (НТШ) та новостворена Вільна Українська Академія Наук (ВУАН).

УРУ встигла випустити 4 числа часопису "Рід та Знамено". Усі числа мають по 46 сторінок. Журнал друкувався на друкарській машинці з обох сторін аркуша і тиражувався на "циклостилі". Між аркушами вклеювалися друковані високим друком окремі аркуші з ілюстраціями. Обкладинка виконувалася на грубшому жовтому папері. Оформлення обкладинки виконав М. Битинський. Часопис

містив наукові розвідки тогочасних істориків, подавав цікаві інформації з питань геральдики і генеалогії тощо.

Ще одним здобутком М. Битинського в галузі геральдики стала його праця „Державні інсигнії України: Герб, печать, прапор, гімн”, яка вийшла друком на „циклостилі” 1949 р. На той час це була одна з найгрунтовніших розвідок з історії української символіки. Праця складалася з 4-х частин. Про герб і прапор більші, а печатку і гімн значно менші. Автор вмістив кольорове зображення укладеного ним великого герба України, кілька таблиць з описами прапорів європейських держав, подав чорно-білі рисунки “геральдичних” прапорів різних країн та його проекти державного прапорів та його “відміни”.

М. Битинський досить критично ставився, і цілком справедливо, до дуже слабкої законодавчої бази символіки УНР, фактично лише державний герб та печатка УНР (і то геральдично невірно) був затверджений Українською Центральною Радою, а прапор і гімн існували не як державні, а як національні. Особливо багато клопоту було з кольорами прапору – синій чи жовтий має бути на горі. “Тому то, – як пише автор, – така ігноранція і легковаження віддавна усталених в культурному житті держав особливих знакових знаків спричинилося до скрайньо назовні неадекватних, а навіть безграмотних найвищих наших національних символів. І ця безграмотність далася відчути тим способом, що у практичному використуванні державних наших знаків викликала ще раз цілу низку прикрих непорозумінь” [22].

Таборове життя закінчувалося, більшість таборян поступово переїздили на постійне місце проживання до США, Канади, Аргентини, меншість залишалася жити у

Німеччині. Весною 1951 р. М. Битинський покинув Німеччину прибув до Канади де і прожив решту життя. Вживаючись у новий ґрунт М. Битинський долучився до громадського і культурного життя української Канади. Як фаховий педагог він працював одинадцять років викладачем на п'ятирічних Курсах українознавства імені Григорія Сковороди в Торонто. Підготував і розмножив у десятках примірників „Збірник навчальних матеріалів для виховників ЮНОДУ”у” (1961 р.) у двох частинах для молодшої групи. Перша частина це казки, байки, міти і легенди, а друга – ігри та забави.

М. Битинський три роки викладав на курсах українознавства ім. Івана Котляревського при православній церкві св. Володимира у Торонто, а у 1959/60 навчальному році був директором цих курсів. Для потреб курсів він підготував до друку посібник “Українське мистецтво. Ч.1. Архітектура”.

У кінці 1950-х років серед вчених на еміграції виникла необхідність об'єднати якимось чином дослідників допоміжних історичних дисциплін. Ініціаторами були О. Оглоблін, Р. Климкевич та Л. Винар. Для початку планувалося перевидати усі чотири числа часопису “Рід та Знамено”, а по тому далі продовжити його видання. Але цього не сталося, натомість виникла думка про створення товариства, яке об'єднало б усіх зацікавлених, таким чином було покладено початок створенню Українського Генеалогічного і Геральдичного Товариства (УГГТ). На час формального заснування товариства у 1963 р. його членами було 32 особи. Головою обрано О. Оглобліна, заступником Л. Винара, генеральним секретарем Р. Климкевича, а головою Контрольної комісії – М. Читинського *. Крім організаційної роботи М. Битинський

М. Битинський. Печатка курсу українознавства ім. І. Котляревського в Торонто (відтиск), 1950-і роки.

М. Битинський. Печатка Українського генеалогічно-геральдичного товариства (друкарський відбиток), 1950-і роки.

М. Битинський. Печатка штабу Української Національної Армії. (відтиск), 1945 р.

взявся створити емблему і печатку УГГТ, після довгого обговорення було узгоджено всі деталі і М. Битинський підготував проект, "Рисунок Колег і Битинського був одобрений всіма Членами Управи, але деякі з них завважили слушно, що він голосить "генеалогічне" (дуб з оголеним коріннями) і "геральдичне" (три голі щити), але не голосить "українське". Битинський, Кульчицький і я (О. Климкевич – автор) запропонували вмістити між дубом і щитками один з історичних українських тризубів (напр. Ярослава Мудрого, як це напр. бачимо на печаті УВАН). Трьох щитів заповнити не можна, бо якраз голі щити є символом геральдики. Справу остаточного оформлення печатки (вибір тризуба) передав я проф. Оглоблинові [23]. У середині 1963 р. печатка УГГТ з тризубом князя Ярослава Мудрого вже використовувалася Товариством.

Працюючи у галузі геральдики та інших допоміжних історичних дисциплін, він опублікував кілька варіантів статті про те, у якому порядку мають використовуватися барви державного прапора на еміграції. М. Битинський був прихильником варіанту коли жовтий колір був у горі.

Так як у празькому періоді життя найбільшим досягненням М. Битинського була праця над проектом Хреста Симона Петлюри, то у торонтському мабуть проектування і реалізація Воєнного Хреста Української Народної Республіки. Ініціатива відзначення сорокаліття утворення збройних сил УНР через заснування ордену „вийшла” від 5-ої станиці СБУВ у Торонто, до якої

входив і сам М. Битинський. Генеральна управа СБУВ 1 вересня 1953 р. розглянувши пропозицію 5 станиці, ухвалила створити „Комісію для вироблення проекту Пропамятної відзнаки Армії УНР та її статуту”, очолив комісію генерал М. Садовський. М. Битинський увійшов до її складу комісії, виготовити проект ювілейної відзнаки. Розроблений проект нагороди складався із знака ордену, мініатюри та грамоти, і був затверджений відповідним наказом по Міністерству військових справ. Опис відзнаки як його подав в одному з документів М. Битинський: „1). Чоловий бік – металово пластичний й емальований. Білий просторам енний хрест сполучний раменами з золотою чотирикінцевою промінястою зіркою, положений на два схрещені золоті ж античні мечі; в осередку хреста в блакитному коловому полі золотий тризуб; колове поле оточене потрійним золото-біло-золото пругом [...] 2). Зворотній бік – металово гладкий. На ньому вирізано напис: 1917–1957. 3). Воєнний хрест носить на тридільній темно зелено-малиново-темнозеленій стрічці, при чому середня смуга ширша від скрайніх” [24].

Закон про цей орден був прийнятий Президією Української Національної Ради лише 8 березня 1958 р. і відповідним наказом міністерства військових справ за підписом міністра генерала А. Вовка. Практичне нагородження Воєнним хрестом розпочалося 1962 р. Треба додати, що 1961 р. М. Битинський очолив Крайову раду Воєнного Хреста і працював на цій посаді п'ять років.

У 50-60-х роках ХХ ст. він виконав проекти родових гербів на замовлення осіб, з роду Климкевичів, Геник-Березовських, Садовських, Крицьких, Туранських, Копачів, Кульчицьких та інших.

За його проектами, а то й авторському виконанні створено прапори для українських організацій США і Канади – Буковинського куреня, кількох станиць Союзу колишніх українських вояків (СБУВ), Союзу українських ветеранів Канади (СУВ), Об'єднання української демократичної молоді (ОДУМ), кількох пластових куренів, серед них курінь ім. С. Петлюри.

У цей час він спроектував печатки Воєнно-історичного товариства, членом якого він був, два варіанти печатки Українського архіву-музею у Чикаго, Українського народного дому у Торонто, Курсів українознавства ім. Г. Сковороди та ім. Котляревського, де він працював викладачем, Об'єднання українських педагогів Канади, митрополита Української Греко-Православної церкви Канади Іларіона Огієнка.

Для того самого Воєнно-історичного товариства М. Битинський виконав „фірмову” віньєтку, що вмішувалася на виданнях товариства. Це одна з кращих його геральдичних композицій. Картуш з державним тризубом оточений лавровим і дубовим гіллям, схиленими прапорами та іншими елементами. Все це так би мовити „лежить” на архітектурному фрагменті.

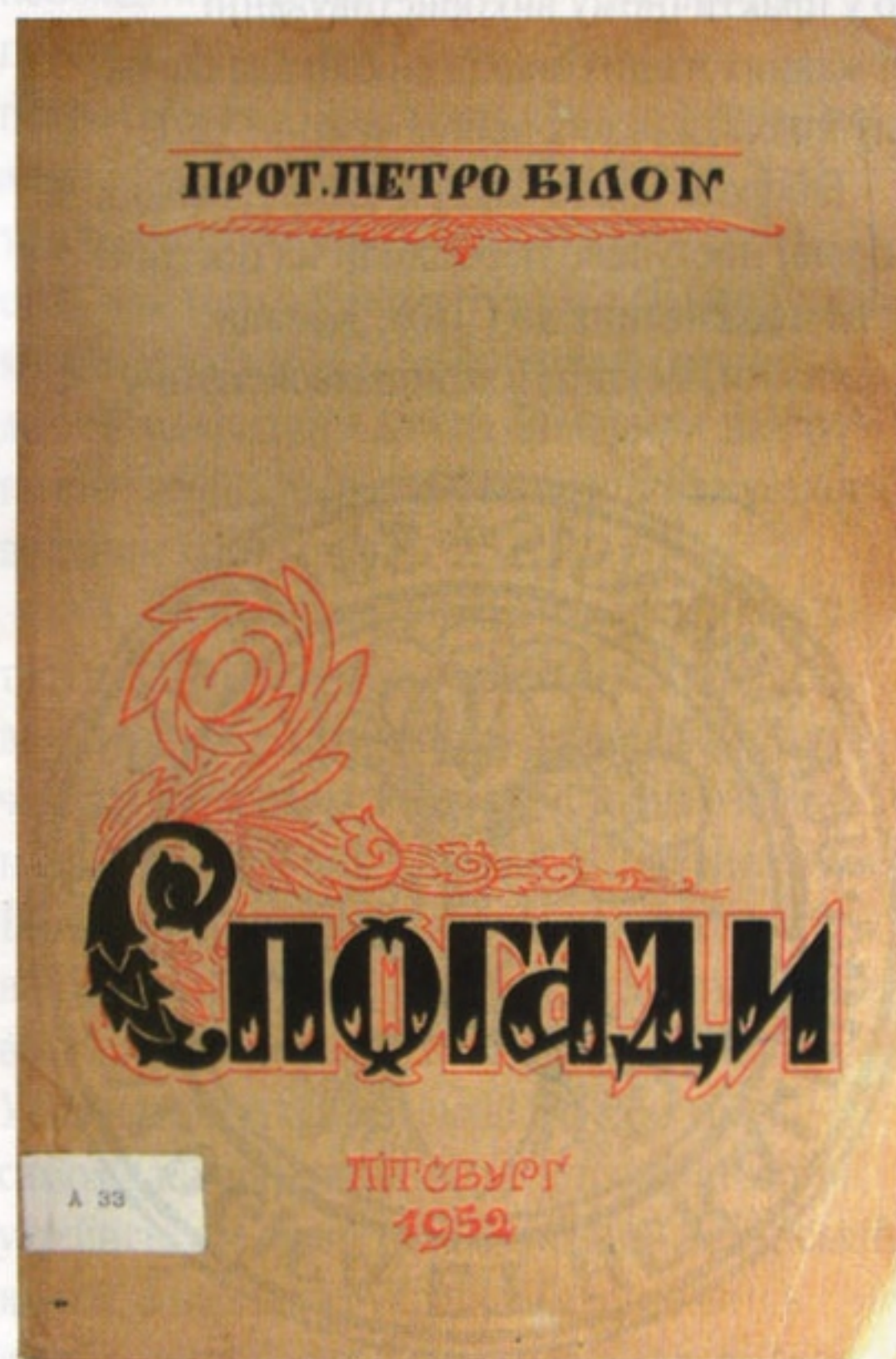
У серії видань Українського воєнно-історичного інституту М. Битинський підготував і видав збірку поезій, що присвячені „світлій пам'яті лицарів державного війська України, поляглих у збройній боротьбі за батьківщину. 1917–1921” під назвою „Сенотаф” з його ж графічним оформленням. Книга складається з двох частин: перша – „Богатирський епос” (автор М. Веркович, тобто М. Битинський) і другої складеної з поезій різних авторів, серед них Є. Маланюк, О. Стефанович, О. Олесь.

Варто згадати, що М. Битинський практикував як маляр і, зокрема, іконописець, починаючи ще з Празького періоду, коли він виконав низку образів для українських православних церков, а також у Німеччині, коли перебував у таборах Ді-Пі. Певним здобутком митця в Канаді став іконостас Свято-Андрієвської церкви (старої) у Торонто. Це чотири великі ікони іконостасу і чотири менші на райських воротах. На замовлення митрополита Іларіона виконав два варіанти антимінсів.

Про успіхи у цьому мистецтві П. Білон писав „Його Ахильова п'ята – в малярстві,

М. Битинський. Обкладинка книги генерала М. Омеляновича-Павленка «Зимовий похід» (друкарський відбиток), 1936 р.

М. Битинський. Обкладинка книги П. Білона «Спогади» (друкарський відбиток), 1952 р.

дарма, що Битинський виконав багато замовлень для наших музеїв, церков і приватних людей [...] Хтось може закинути, що образи Битинського дуже подобаються нашій публіці. Але знаючи смак публіки, не можна у цьому випадку сказати, голос народу – Голос Божий” [25].

До числа здійснених проектів М. Битинського належать кілька надгробків в Канаді і США з використанням геральдичних композицій. Це згадуваний надгробок на могилі П. Білона у Баун-Бруці, а також лікаря 4-ї київської дивізії Армії УНР О. Плітаса. В Торонто М. Битинський спроектував надгробки на могилах єпископа Платона, уенерівських військовиків – брата Симона Петлюри полковника О. Петлюри, підполковника О. Омельченка, сотника О. Савченка. Не вдалося реалізувати схвалений проект пам'ятника на символічній могилі на території ферми „Київ” неподалік Торонто.

Продовжувалася праця у галузі книжкової графіки. Так ним виконано проекти обкладинок кількох українських канадських часописів, це „Учительське слово”, „Життя і школа”, „Наш вік”, „Бюлетень Союзу бувших Українських вояків у Канаді”, „Вісник” консисторії Греко-Православної церкви в Канаді, „Новий літопис”. М. Битинський оформив кілька книг виданих у канадських українських видавництвах, серед них книга поезій Л.Ромена „Передгрім'я”, „Спогади” П. Білона та ін.

Одна з останніх статей М. Битинського „Українські військові відзначення” у часопису „Вісті комбатанта” викликана була тим, писав він, що „серед теперішніх численних і різноманітних патріотичних імпрез вражає одно дуже прикре явище. Присутні на таких прилюдних зібраннях колишні наші вояки, що пишаються своїми, сказати б „військовими регаліями” – почесними відзнаками бойових нагород, службових заслуг і т.п. у вигляді орденів, орденських відзнак, пропам'ятних значків та інших зовнішніх виявів вояцької діяльності, якимсь неоднаково прилюдно демонструють свої почесні емблеми [...] із здивуванням помічаєш дивний безпорядок у неодностайному користуванні тими відзнаками. Іноді таке явище начіплювання на себе без знання й розуміння особливостей градації й походження відзнак та їхньої ступеневої вартості, мимохідь викликає сумне враження просто якогось ганебного хаосу” [26]. Справа у тому, що різноманітні громадські і комбатантські організації напродукували багато різноманітних „орденів” та відзнак і роздавали їх, так би мовити, на право і наліво.

Отож, М. Битинський у цій статті, що

М. Битинський. Емблема військового товариства кубанських козаків у Празі «Вільне козацтво – Вольное казачество». (друкарський відбиток), 1930-і роки.

друкувалася з продовженням у ч.1, 2, 3 за 1968 р., намагався подати загальні уявлення що таке нагороди, їхні категорії, правила і порядок носіння, тим самим підвести науковий ґрунт Цікавим є розділ 10 „Завмерлі, або нездійснені українські відзнаки” де він на конкретних прикладах розглядає історії окремих нездійснених нагород. „Найкращим прикладом відзнак завмерлих служить орден св. Архистратига Михаїла, що був встановлений ще на початку нашої державності в 4-х ступенях для старшин і козаків однаково, і був у скорому часі, невідомо з яких причин, скасований” [27].

Завершує статтю М. Битинський закликом до громадськості - „...теперішні несусвітні вчинки з нагороджуванням „орденами”, титулами та ранговими піднесеннями, вповні наподобляють [...] вибрики широкої отаманії на рідних землях, а потім діяння відновленого самозванцями на чужині, які спокійно тепер торгують козацькою честю, розпродуючи свої ордени й уділяючи ранги кожному хто „заслужиться”... Тому не слід мовчки терпіти таке очевидне порушення правопорядку й вояцької дисципліни, а слід протидіяти вакханалії непотребства й вийти з честю з того теперішнього хаосу” [27].

М. Битинський, як згадувалося, входив до Союзу колишніх Українських вояків у Канаді (СБУВ), він виготовив для 5-ї станиці (відділу) у Торонто прапор, який урочисто посвячено було у соборі св. Володимира. З часом М. Битинського було обрано головою цієї станиці. Він досить тісно співпрацював з Військово-історичним інститутом, який очолював генерал М. Садовський, котрий зібрав велику колекцію документів і матеріалів доби УНР. 1965 р. в Торонто на основі цього зібрання було проведено велику виставку. Одним з організаторів, поруч з генералом М.Садовським і С. Голяшем був

М. Битинський. Заставка до видань Українського військово-історичного інституту (друкарський відбиток), 1950-і роки.

М. Битинський, він виконав зокрема, афішу і інформаційний листок. У тексті цього листка наголошується, що для глядачів відкрито „єдину у світі збірку оригінальних воєнних пам'яток, що являються неоціненним всенародним скарбом українського народу, які будуть перевезені до столиці вільної України – Києва”.

Після смерті генерала М. Садовського у 1967 р. М. Битинського обрали директором цього музею і музей перенесено з приватного помешкання покійного генерала М. Садовського до найнятого приміщення в будинку православної громади при соборі св. Володимира в Торонто [28].

Але здоров'я вже не дозволяло діяти активно, важка хвороба забирала сили. 24 грудня 1972 р. М. Битинський помер. Поховали його на кладовищі в Торонто.

Полковник В. Филонович в некролозі писав „Доля судила мені пройти з Покійним тернистим шляхом нашої визвольної боротьби. Знав я його як зразкового, карного старшину, завжди лагідного і спокійного, і за час 50-літнього нашого кровного побратимства ніколи й нічим це побратимство не було порушено [...] Світлої пам'яті М. Битинський – це зразок великого патріота, борця за волю й суверенність нашої Батьківщини-України, це зразок обов'язку, вірності й честі” [29].

А закінчити хочеться віршованими рядками, які заповів написати на своїй могилі М. Битинський:

*Я вмер. Мене нема й не буде.
Я відійшов у вічне небуття.
Та в пам'яті ще будуть жити мною люди,
Поки не згасне й їх життя.*

Список літератури

1. Центральний держаний архів вищих органів влади України (ЦДАВО України) - Ф. 4018, - Оп.1, - Спр. 2113, - Ар.7.
2. Вахрамєєв О. Сяч прекрасного і доброго. // Образотворче мистецтво. № 5, 19971 р. – С. 28-29.
3. Усі інформації про проходження військової служби у царській російській та українській армії почерпнуті з „Службового реєстру” М. Битинського. ЦДАВО України - Ф. 5235, - Оп.1, - Спр. 2112.
4. ЦДАВО України - Ф. 4018, - Оп.1, - Спр. 2113, - Ар.9.
5. Битинський М. сотник. Українське Вояцтво на культурно-освітньому фронті. // Гуртуймося. – Травень 1932. – С.
6. М. Оверкович. У Великі Дні. // Релігійно-науковий вістник. Ч. 7-8. 1923 р. – С. 1.
7. Білон Петро, прот. Спогади. – Пітсбург, 1952. - С. 135.
8. ЦДАВО України - Ф. 5235, - Оп.1, - Спр. 2112, - Ар. 11.
9. Тризуб. 25 травня 1933 р. –с. 2-3.
10. Гуртуймося. Ч. 1-11 (17-18). Червень, 1936, - С.2.
11. ЦДАВО України – ф.5235, оп. 1, спр. 1902, арк. 1-16.
12. Бытунский Микола. Казачьи гербы. // Календарь-альманах "Вольного казачества-Вільного козацтва на рік 1930 год. – Прага. – С. 114–115.
13. ЦДАВО України - Ф. 4018, - Оп.1, - Спр. 2113, - Ар. 16-17..
14. М. Битинський. Лист до Редакції. // Рід та знамено”. ч. 1,1947, - С. 31-32.
15. ЦДАВО України - Ф. 5235, - Оп.1, - Спр. 2111, - Ар. 15.
16. ЦДАВО України - Ф. 5235, - Оп.1, - Спр. 2112, - Ар. 31.
17. ЦДАВО України - Ф. 5235, - Оп.1, - Спр. 2112, - Ар. 21.
18. ЦДАВО України - Ф. 4018, - Оп.1, - Спр. 2113, - Ар. Не нумерований.
19. Люди й події. // Рід та знамено”. ч. 1,1947, - С. 27.
20. Українська Родовідна Книга. // “Рід та Знамено”, ч. 1. 1947. – С.5.
21. Додатки. Статут Української Родовідної Установи. // “Рід та Знамено”, ч. 1. 1947. – С.1. (додатки)
22. Битинський М. Державні інсигнії України: Герб, печать, прапор, гімн. – Б.м. 1949. – С.49.
23. Листи Романа Климкевича до Олександра Оглоблина. // Український історик. Ч. 1-5 (156-160), 2003 р. – С.156.
24. ЦДАВО України - Ф. 5235, - Оп.1, - Спр. 2173, - Ар. 5
25. Білон Петро, прот. Спогади. – Пітсбург, 1952. - С. 137.
26. Битинський М. Українські військові відзна-чення” // Вісті комбатанта. № 1. 1968. – С. 18.
27. Битинський М. Українські військові відзначення” // Вісті комбатанта. № 1. 1968. – С. 44–47..
28. Український воєнно-історичний інститут. // Вісті комбатанта. № 1. 1968. – С. 54.
29. ЦДАВО України - Ф. 5235, - Оп.1, - Спр. 2175, - Ар. 2.